

Katolicki Uniwersytet Lubelski
Jana Pawła II w Lublinie
Wydział Teologii
Instytut Nauk Teologicznych
ks. mgr lic. Łukasz Grzywocz

Człowiek i liturgia.

Relacja pomiędzy antropologią i teologią liturgii w dziełach Josepha Ratzingera/Benedykta XVI

Rozprawa doktorska napisana w Katedrze Historii Dogmatów i Teologii Historycznej KUL
pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Krzysztofa Góździa

Streszczenie

Celem pracy było zbadanie relacji zachodzących pomiędzy człowiekiem i liturgią, a także antropologią i teologią liturgii. Dysertacja jest próbą spojrzenia na tajemnicę człowieka w perspektywie misterium liturgii oraz na liturgię w perspektywie człowieka: czego człowiek może dowiedzieć się o sobie, patrząc na liturgię i uczestnicząc w niej? Czy w liturgii Kościoła człowiek może wyrażać siebie samego? Czy może się ona stać przestrzenią realizacji jego tożsamości?

W dysertacji wskazano na najważniejsze obszary ludzkiej egzystencji, które pozostają w relacji z kultem. Są nimi wiara, etos i modlitwa. Spojrzenie na liturgię pozwala odnaleźć w niej podstawowe prawdy o człowieku z zakresu tak jego pochodzenia, jak i przeznaczenia. Rozumiejąc człowieka jako ze swej istoty odniesionego do Boga i powołanego do wspólnoty, udało się wykazać, że liturgia daje mu przestrzeń do realizacji jego człowieczeństwa w tym kluczowym elemencie, odróżniającym go od zwierząt. Badania pokazały także znaczenie liturgii dla dociekań z zakresu antropologii teologicznej. Ukazują one konieczność uwzględnienia protologii, chrystologii, eklezjologii, sakramentologii i eschatologii w badaniach antropologicznych. Łącznikiem pomiędzy nimi a antropologią jest właśnie teologia liturgii. Wykazano dwukierunkowość owych relacji. Joseph Ratzinger/Benedykt XVI jest przekonany, że tylko właściwa forma kultu może kształtować pozytywnie byt człowieka, równocześnie będąc przestrzenią realizacji jego tożsamości i dzięki temu stanowiąc źródło badań antropologicznych. Niemiecki Kardynał jest przekonany, że deformacje liturgiczne mogą być przyczyną degradacji człowieka.

Struktura pracy jest odzwierciedleniem struktury czwartego tomu *Opera Omnia – Wprowadzenie do chrześcijaństwa*. Poszczególne rozdziały dotyczą wiary, życia, działania i modlitwy. Rozpatrując liturgię jako zakorzenioną w podstawowym akcie wiary, dysertacja próbuje określić jej miejsce w całości ludzkiej egzystencji. Nazywając i opisując odnalezione w teologii liturgii Ratzingera prawdy antropologiczne i różne aspekty człowieczeństwa, próbuje ona pokazać, jak kult chrześcijański daje możliwość realizacji tożsamości człowieka w omawianym

zakresie. W końcu, rozważając dwa wymiary ludzkiej egzystencji, jakimi są modlitwa i ludzkie działanie, pokazano ich wzajemne powiązanie, tworzące chrześcijańską triadę *kult – prawo – etos*.

Pierwszy rozdział dotyczy wiary. Dostrzeżenie jej relacyjnego, eklezjalnego i sakramentalnego charakteru oraz struktury otworzyło poszukiwania na jej liturgiczny wymiar. Właśnie liturgię rozpoznano jako wiaro-rodną, o ile jest ona teocentryczna. Może służyć przekazowi wiary, używając do tego odpowiednich narzędzi: doświadczenia *mysterium* i *sacrum*, piękna, muzyki i szeroko rozumianej *via pulchritudinis*. Liturgia może być nadto środkiem manifestowania się wiary poprzez wspomniane wcześniej elementy, a także postawy i gesty, czy ostatecznie milczenie. Ukazano, że kult chrześcijański może być przestrzenią realizacji tożsamości człowieka.

Drugi rozdział jest swoistą drogą wiodącą od protologii, przez eklezjologię, aż do eschatologicznego spełnienia, na której to drodze w jej integralności rozpatruje się tajemnicę człowieka w perspektywie liturgicznej. Pokazano liturgię jako narzędzie które umożliwia rozpoznanie oraz realizację prawdy bytu – człowieka jako istoty stworzonej, a przez to zależnej; istoty chcianej i kochanej; istoty mającej w sobie Boże tchnienie, a w konsekwencji duchowo-cieleśną naturę. W wyniku grzechu jest ona [natura] rozpatrywana w perspektywie *Nowego Adama*. Ukazano kultyczne ukierunkowanie bytu człowieka, wspólnotowy i relacyjny charakter, a także wertykalny i horyzontalny wymiar jego egzystencji. Człowiek realizuje te prawdy w Kościele poprzez liturgię. Wspólnota ta rodzi się przy ołtarzu – lautretyczny kult jest eklezjo-twórczy. W tym kulcie wyraża się, realizuje i jest antycypowane *wczoraj, dziś i jutro*.

Trzeci rozdział pokazuje wzajemne powiązania dwóch aspektów życia człowieka – modlitwy i działania. Ortodoksja, czyli prawowierność, a zarazem właściwy sposób oddawania chwały Bogu jest warunkiem ortopraksji. Według Ratzingera *kult, etos* i *prawo* stanowią nierozdzieloną chrześcijańską triadę. Stąd chrześcijanie, to osoby *iuxta dominicam viventes*, a więc ci, w których dokonuje się *logisiert*, czyli proces stawania się na kształt Logosu, gdy kult zaczyna przenikać całą egzystencję. Po wyjaśnieniu chrystologicznego i eklezjologicznego fundamentu wszelkiej modlitwy, wskazano na Kościół jako na nauczycielkę modlitwy, która posługuje się liturgią jako narzędziem jej interioryzacji i obiektywizacji, aby oczyścić ludzkie pragnienia i nakierować je na owo *unum necessarium* – Boga samego. W ten sposób liturgia kształtująca modlitwę, jawi się jako narzędzie zmagania się człowieka o siebie samego.

Dysertacja wykazuje, że według teologii Josepha Ratzingera/Benedykta XVI relacje pomiędzy człowiekiem i liturgią, a także antropologią i teologią liturgii są wielopłaszczyznowe i dwukierunkowe.

Lukasz Gnywocz